

Perintöverotuksesta

Matti Tuomala

Professori

Tampereen yliopisto

1. Johdanto

Suomessa on vaadittu perintöveron lakkauttamista tai ainakin radikaalia alentamista. Nämä vaatimukset saivat vauhtia siitä, että Ruotsi lakkautti muutama vuosi sitten perintö- ja lahjaveronsa. Suomi taas poisti vuoden 2006 alusta lähtien varallisuusveron. Ruotsissakin elinkeinoelämän järjestöt vaativat juuri varallisuusveron lakkauttamista. Hallitus päätyi perintöveroon, koska sen verotuotto on selvästi pienempi kuin varallisuusveron. Suomen hallitus päätyi samalla verotuottologiikalla lakkauttamaan varallisuusveron.

Suomessa kuten useissa Euroopan maissa on käytössä perintöverotus. Britanniassa ja USA:ssa on ns. jäämistövero. Jäämistövero verottaa kuolleen henkilön jättämää varallisuutta. Perintövero taas verottaa perinnön saajaa. Perintöverossa veron määrä vaihtelee perinnön saajan ja perinnön jättäjän sukulaisuussuhteen mukaan. Perintöverot ja jäämistöverot ovat ainakin nimellisesti varsin progressiivisia. Niiden todellisen progression ankaruudesta ei kuitenkaan ole juuri tutkimuksia. Sen sijaan on paljon perusteltuja epäilyjä, että veron välttämisen vuoksi, etenkin suurissa perinnöissä, todellinen progressio voi olla hyvinkin vähäinen, tai sitä

ei ole lainkaan. Perintö- ja jäämistöverojen osuus kokonaisverotuloista ei missään maassa ole kovin suuri. OECD:n tilastojen mukaan näiden verojen osuus oli vuonna 2003 hiukan yli yhden prosentin Belgiassa, Ranskassa, Japanissa ja USA:ssa. Euroopan maissa se oli yleensä reilusti alle yhden prosentin. Suomessa osuus oli 0,6 prosenttia¹. Kansainvälisessä vertailussa nimellisten asteikkojen perusteella Suomen perintöverotus ei ole ankarimmasta päästä. Tosin verokynnys on Suomessa varsin alhainen, mikä saattaa, joidenkin muiden epäkohtien lisäksi, olla tärkein syy, miksi on syntynyt varsin suuri poliittinen yksimielisyys perintöveron korjaamisesta.

2. Perusteluja perintöverotuksen puolesta ja vastaan

Perintöjen tai jäämistöjen verotuksen äänekästä vastustusta on viime vuosina ollut lähes kaikissa vauraissa maissa. Toki perintöverotuksesta on kiistelty iät ja ajat taloustieteessä, yhteis-

---

¹ Ks. Anssi Kobonen (2006). *Kobosen kirjoitus sisältää paljon tuoretta tietoa eri maiden perintö- ja lahjaverotuksesta.*

kuntafilosofiassa, poliittisessa ja julkisessa keskustelussa. Perintöveron voimakas vastustus on ehkä yllättävää siksi, että sen on ajateltu olevan tehokkain ja oikeudenmukaisin vero. Monet yhteiskuntafilosofit ja klassiset taloustieteilijät ovat pitäneet perintö- tai jäämistöveroa lähes ihanteellisena verona. Perintövero voi olla hyvin progressiivinen ja sillä on vähäiset kannustinvaikutukset, koska vero maksetaan kuoleman jälkeen ja kohdistuu ei-ansaittuihin voimavaroihin.

”Kuoleman veron”, kuten sitä jotkut kutsuvat USA:ssa, vastustajat pitävät sitä moraalittomana ja epäreiluna. Se hankaloittaa sukupolven vaihdoksia pienyrityksissä ja maataloudessa.² Vero voi myös kohdella eriarvoisesti samalla varallisuustasollakin olevia, koska maksettu veron määrä riippuu siitä kuinka nokkela veronmaksaja on, ja/tai kuinka hyvin hän osaa käyttää verosuunnittelijoita perintöverojärjestelmän porsaanreikien löytämiseen. Vastustajien mukaan ei ole oikeudenmukaista, että perintöomaisuudesta joutuu maksamaan toistamiseen veroa, vaikka tuloista on jo aiemmin maksettu veroa.³ Onko kyseessä poliittinen demagogia vai puhdas sekaannus? Toki monissa muissakin yhteyksissä moninkertaista verotusta on käytetty perusteluna tietyistä veroista lupomiselle. Tosin alan tutkimuksen perusteella

² On ymmärrettävää, että pienyritysten sukupolvenvaihdoksia (eikä suurten osakesalkujen sukupolvenvaihdosta) käytetään poliittisessa propagandassa perusteluna perintöveron lakkauttamiselle.

³ Vuoden 2000 presidentin vaalien alla *Georg W. Bush* totesi: ”I just don't think it's fair to tax people's assets twice regardless of your status. It's a fairness issue. It's issue of principle, not politics.” Vastaava argumentti veron reiluudesta on esitetty myös Suomessa. Näistä argumenteista tosin puuttuu maininta siitä, että perintöomaisuuden arvonnousta ei ole maksettu veroa.

tiedämme, että verotuksen oikeudenmukaisuus liittyy maksettujen verojen kokonaissummaan, ei maksukertojen lukumäärään. Ehkä omituisimman perustelun perintöverotuksen lakkauttamiselle esitti Vanhasen hallituksen veroministeri. Hän väitti veroa ideologiseksi ja siksi se joutaa mennä. Tällä perusteellahan voisi poistaa kaikki muutkin verot!

Usein erimielisyydet perintöverotuksen yhteiskunnallisesta haluttavuudesta liittyvät siihen, minkä tyyppisestä perinnöstä on kysymys. Toisin sanoen tärkeää olisi se, mikä on ollut syy perinnön jättämiselle. Jos kuolema tulee yllättäen, jäämistöveron aiheuttamat tehokkuuskustannukset ovat varsin vähäisiä, koska vero toimii lähes könttäsommaveron tavalla. Usein ajatellaan, että perinnönjättäjällä on altruistinen motiivi jälkeläisiään kohtaan, jolloin vero voi aiheuttaa tehokkuuskustannuksia. Perintövero voi siis vaikuttaa säästämiseen ja työntarjontaan. Jotkut ekonomistit taas pitävät perintö- tai lahjaverotusta tarpeettomana, koska pääomatulojen verotuksella voidaan saavuttaa samat tavoitteet. On totta, että arvioituna pääomatuloveroja henkilön koko elinkaaren ajalta säästämisen tuoton verottaminen perintöverolla ei rohkaise säästämistä. Tavanomaisten pääomatuloverojen ja perintöverojen välillä on kuitenkin eroja. Perintövero, kuten myös vuotuinen varallisuusvero, kohdistuu koko varallisuuteen. Näin ollen verotaakka kohdistuu yhdenmukaisemmin säästämisen tuotolle. Vero kohdistuu sekä suunniteltuihin perintöihin että niihin, jotka tulevat yllättäen. Kuten yllä todettiin, jälkimmäisessä tapauksessa tehokkuusvaikutukset voivat olla hyvin vähäiset. Perintöveron etuna verrattuna joihinkin muihin pääomatuloveroihin voi myös pitää sitä, että ne kohdistuvat henkilöihin, eivät yrityksiin. Tällä voi olla merkitystä veronvälttämisen kannalta.

Perintöverotusta, kuten mitään muutakaan veroa, ei tulisi tarkastella muusta verojärjestelmästä erillään. Näitä kysymyksiä on jossain määrin tutkittu dynaamisen optimaalisen verotuksen teorian kehikossa (ks. erityisesti Cremer-Pestieau, 2006). Lyhyesti sanottuna tämän tutkimuksen keskeisiä johtopäätöksiä ovat, että hyvin suunniteltu perintöverojärjestelmä riippuu ratkaisevasti sekä perintöjen jättämisen motiivista (altruistinen tai yllättävä perintö) että muusta verojärjestelmästä.

3. Perinnöt ja varallisuuden jakautuminen

Vuotuisen varallisuusveron tavoin perintö- ja lahjaverotus on varallisuuteen kohdistuva vero. Varallisuuden jakauman ja sen taustatekijöiden vuoksi on erittäin painavia syitä keskustella sekä perintöjärjestelmästä yleisesti että perintöjen (ja myös lahjojen) verotuksesta. Perintöjen osuus varallisuuserojen selittäjänä on ollut vilkkaan keskustelun ja tutkimuksen kohteena monessa maassa, vähemmän kuitenkin Suomessa.

Säästämisen ja elinvaiheen vaikutuksia varallisuuden jakautumiseen voi konkretisoida yksinkertaisen esimerkin avulla. Samalla voimme epäsuorasti arvioida, mikä merkitys perinnöillä on. Pelkistettyyn elinkaarimalliin nojautuen Atkinsonin (1971) esitti millaiseksi varallisuuserot tulisivat sellaisessa hypoteettisessa yhteiskunnassa, jossa ihmiset ovat samanlaisia muuten paitsi iältään. Atkinsonin mallissa yksilöillä on samat mahdollisuudet toimia markkinoilla ja sama maku, eikä perintöjen ja lahjojen vastaanottamista esiinny. Atkinsonin tyyli-tellyssä hahmotelmassa työssäoloaika alkaa 25 vuoden iässä ja kestää 40 vuotta. Jokainen työskentelee elinkaaren aikana samalla palkalla

Taulukko 1. Varakkaimpien varojen omistusosuudet (prosenttia); Laskuesimerkki varallisuuden jakautumisesta erällä väestön kasvun ja tulokehityksen arvoilla

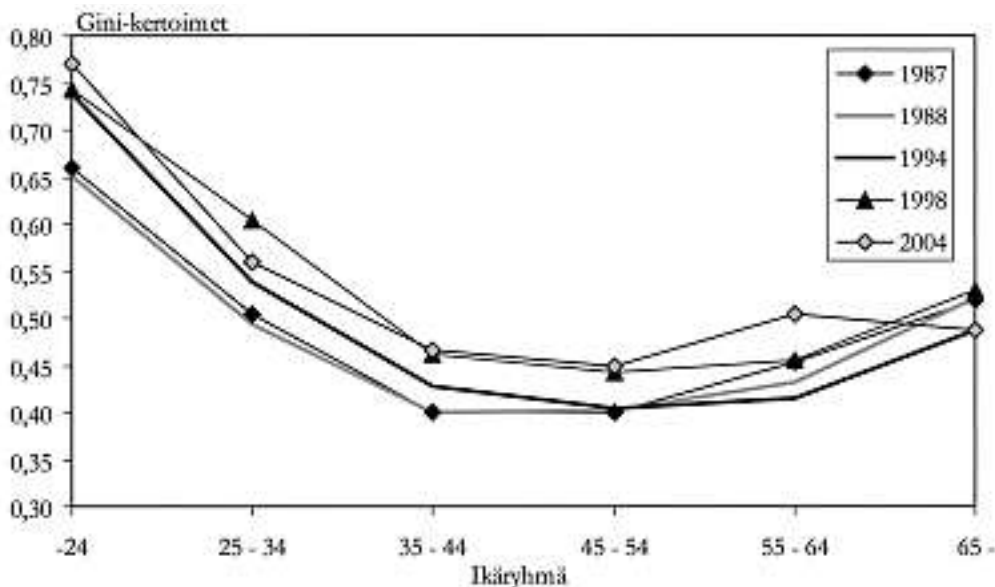
Kulutuksen kasvun aste		Reaalikorko		
		3 %	4,5 %	6 %
2 %	Ylin 1 %	2,6	3,0	3,5
	Ylin 10 %	24,0	27,1	30,9
4 %	Ylin 1 %	1,9	1,9	2,0
	Ylin 10 %	18,4	19,2	20,0

Laskelmissa on lisäksi oletettu 2 prosentin väestön kasvu.

ja säästää eläkevuosiaan varten. Lainan ottaminen ja antaminen on vapaata täydellisillä pääomamarkkinoilla. Edelleen jokainen tietää varmuudella oman elinkaarensa pituuden ja kuluttaa tasaisesti yli elinkaarensa. Vakioisen väestön ja nollakoron vallitessa varakkain 10 prosenttia (62–66-vuotiaat) omistaisi 19 prosenttia kokonaisvaroista. Lisättyään malliin positiivisen koron, kasvavan väestön ja yhtä suuret perinnöt Atkinsonin laski varakkaimman 10 prosentin osuudeksi 30 prosenttia. Varakkain 1 prosenttia taas omistaisi 3 prosenttia kokonaisvaroista. Varakkaimman sadasosan osuus on esimerkiksi Suomessa huomattavasti suurempi, 12 % vuonna 2004⁴. Varakkain 10 prosenttia taas omisti kaikista varoista 43 prosenttia. Taulukon 1 perusteella nähdään, kuinka herkkää varallisuuserojen kasvu on oletukselle kulutuksen kasvusta ja vallitsevista reaalikoroista sekä mitä suuruusluokkaa erot ylipäänsä ovat kaikilla edellä mainituilla oletuksilla.

Näitä elinkaarimallin hypoteettisia laskelmia on mielenkiintoista verrata Suomen varallisuustutkimukseen. Ikäluokkien sisäisten varal-

⁴ Perustuu Risto Sullströmin laskelmiin.

Kuvio 1. Ginikertoimet bruttovarallisuudelle vuosittain eri ikäryhmissä⁵

lisuuserojen lähempi tarkastelu vuosilta 1987, 1994, 1998 ja 2004 kuviossa 1 osoittaa, että elinkaarimallia on vaikea sovittaa yhteen Suomea koskevien varallisuuserohavaintojen kanssa. Erityisesti nuoremmassa ikäluokissa varallisuuserot ovat suurempia kuin koko väestössä. Havainto viittaa siihen, että perinnöllä ja muilla varallisuuden siirroilla saattaa olla merkittävä osuus varallisuuserojen syntymisessä. Ilman alkuväestöä (perintöjä) varojen tulisi olla tasaisemmin jakautuneita elinkaaren alussa, kuin mitä ne myöhemmin ovat erilaisten tulojen, säästämisen ja muiden tekijöiden takia. Tämä havainto koskee erityisesti varallisuuserojen yläpäästä, joka omistaa erittäin suuren osan koko yhteiskunnan kokonaisvaroista.

⁵ Kuvio 1 perustuu Marja Riibelän ja Risto Sullströmin laskelmiin Tilastokeskuksen varallisuusaineistoista vuosilta 1987, 1988, 1994, 1998 ja 2004.

Päätelmä perintöjen suuresta merkityksestä saa tukea myös ulkomaalaisista tutkimuksista. Perinnöistä ei juuri missään ole saatavilla suoria havaintoja, joten on tyydyttävä johonkin epäsuoraan keinoon.

Elinkaarimallin kehittäjä Modigliani (1988) todistelee elinkaaritekijöiden vaikutuksen kattavan noin 80 prosenttia varallisuuden jakautumisen epätasaisuudesta. Kotlikoff ja Summers (1981) taas arvioivat, että USA:n varallisuuden kasautumisesta 50–80 prosenttia syntyy varallisuuden siirroista, lähinnä perinnöistä. Luvut ovat suuria ja arviohaarukka on väljä. Arviot ovat myös synnyttäneet voimakkaita kiistoja. Tutkijat arvioivat perintöjen merkitystä arvioimalla sitä, kuinka suuri osa kokonaisuudesta voidaan selittää niin sanotun elinkaarimotiivin perusteella.⁶ Loppuosan säästämi-

⁶ Kulutusta pyritään tasoittamaan yli elinkaaren.

sestä, siis muu kuin elinkaaritarkoituksiin säästetty, he katsovat selittyvän perinnöillä riippumatta siitä, ovatko säästöt tehty sattumalta, altruistisesti tai jostain muusta syystä. Modigliani (1988) käy kriittisesti läpi sekä omia että Kotlikoffin ja Summersin laskelmia, mutta yksimielisyyttä ei näytä löytyvän. Erilaiset arviot elinkaarivarojen ja varallisuuden siirtojen vaikutuksista seuraavat jo käsitteiden määrittelyistä. Voidaan todeta, että perinnöillä on joka tapauksessa hyvin suuri merkitys varallisuuserojen selittämässä. Takalan ja Tuomalan (1988) selvitys Suomesta, vaikka onkin luonteeltaan myös epäsuora, tukee käsitystä perintöjen merkittävästä asemasta.

4. Perintöjärjestelmä ja kapitalismi

Usein perinnönjättömahdollisuuden katsotaan kuuluvan kapitalismiin luonnollisena osana. Onko todella näin, ja onko tämä perusteltua? Miten perinnön jättäminen on sopuoinnussa kapitalistisen järjestelmän keskeisten ihanteiden kanssa? Ainakin kahdesta kapitalismin ihanteesta, joilla on merkitystä perintöjen kannalta, vallitsee suuri yksimielisyys. Lienee sopivaa, että otamme näiden ihanteiden määritelmät yhdeltä kapitalismin vankkumattomimmalta puolestapuhujalta, Milton Friedmanilta.

Ensimmäisen ihanteen mukaan tuotannon tulokset tulisi jakaa tuottavuuden perusteella: ”Kullekin sen mukaan, mitä hän ja hänen omistamansa välineet tuottavat” (Friedman, 1962). On varsin selvää, että minkä hyvänsä järkevän tuottavuuden määrittelyn mukaan sillä varallisuudella, minkä ihmiset ovat saaneet perimällä tai muuten vastikkeettomana lahjana, ei ole mitään tekemistä heidän tuottavuutensa kanssa. Eikä varmastikaan riitä, että ihmiset ovat

motivoituneita olemaan tuottavia, vaan heille on myös taattava mahdollisuus tähän. Toisin sanoen heille tulisi taata yhtäläiset mahdollisuudet, mitä voidaan pitää toisena kapitalismin keskeisenä ihanteena. Friedmanin mukaan tasa-arvoa ei tulisi määritellä lopputulosten suhteen, koska tämä ei rohkaisisi ihmisiä ymmärtämään omia tuotantomahdollisuuksiaan, vaan yhtäläisten perusmahdollisuuksien suhteen, joka sen sijaan rohkaisisi itse tuotantoon. Alkuvarojen epätasainen jakautuminen kunkin sukupolven sisällä on räikeässä ristiriidassa samalta lähtöviivalta lähtemisen (yhtäläisten mahdollisuuksien) periaatteen kanssa. Peritty varallisuus antaa hyvät lähtökohdat, ja se on todella epätasaisesti jakautunutta, kuten empiirinen aineisto monesta maasta osoittaa.

Saattaisi kuvitella, että vaatimus uuden sukupolven alkuvarallisuuden tasaisemmasta jaosta kuuluisi vain sosialistiseen ajatteluun. Näin ei suinkaan ole. Yksi liberaalin yhteiskunta-ajattelun suurimmista hahmoista, John Stuart Mill, piti hyvin tärkeänä sitä, että kunkin uuden sukupolven jäsen saisi edellisen sukupolven varallisuudesta samansuuruisen osan.⁷ Epäoikeudenmukainen perintöjen jakautuminen olisi yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta turmiollista (J. S. Mill, *Principles of Political Economy*, 1867). Eikä Mill ole myöskään jäänyt yksin näiden ajatustensa kanssa. Nobel-taloustieteilijä James Meaden perintöveroehdotuksen voidaan nähdä jatkavan milliläistä perinnettä ja pyrkivän samanlaisiin tavoitteisiin. Meade on ehdotuksissaan kiinnittänyt erityistä huomiota perhedynastioiden varallisuuskasaumien estämiseen. Vuoteen 1996 asti esimerkiksi Suomen perintö- ja lahjaverojärjestelmässä perinnönjät-

⁷ Toisaalta Mill subtautui varsin kielteisesti progressiiviseen tuloverotukseen.

täjän lähisukulaisia verotettiin lievemmin kuin muita. Tämä on ilmeisesti jääne maatalousyhteiskunnasta, jossa omat lapset osallistuivat omaisuuden kartuttamiseen. Pienten varallisuuksien osalta on helppo löytää muitakin esimerkkejä, joiden perusteella käytäntö on perusteltu. Sen sijaan suurten varallisuuksien osalta tilanne on kokonaan toisin. Tällainen järjestelmä takaa vaivattoman keinon ylläpitää vaurautta saman dynastian sisällä sukupolvesta toiseen, mikä siis voi olla ristiriidassa talousjärjestelmän tehokkuusperiaatteiden ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kanssa. Vuoden 1996 alusta Suomen perintöverotus muuttui ankarammaksi lähisukulaisille. Muutoksen perusteluja ei otettu Milliltä eikä Meadelta, vaan perusteet olivat puhtaasti fiskaaliset. □

Kirjallisuus

- Atkinson, T. (1971), *The Distribution of Wealth and the Individual Life-Cycle*, Oxford Economic Papers.
- Cremer, H. ja Pestieau, P. (2006), "Wealth Transfer Taxation: A Survey", teoksessa Kolm-Ythier (toim.), *Handbook of The Economics of Giving, Altruism and reciprocity*, Elsevier.
- Friedman, M. (1962), *Capitalism and Freedom*, The Chicago University Press, Chicago.
- Kohonen, A. (2006), "Perintö- ja lahjaverotus", teoksessa Hjerpe, R. (toim.), *Kasvumallin muutos ja veropolitiikan haasteet*, VATT-julkaisuja.
- Kotlikoff, L. (1988), "Intergenerational Transfers and Savings", *Journal of Economic Perspectives*.
- Kotlikoff, L. ja Summers, L. (1981), "The Role of Intergenerational Transfers in aggregate Capital Accumulation", *Journal of Political Economy* 89, 706–732.
- The Structure and reform of direct Taxation, Report of a Committee chaired by J.E. Meade (1978), IFS, Allen and Unwin, Lontoo.
- Modigliani, F. (1988), "Measuring the Contribution of Intergenerational Transfers and the Life-Cycle Saving in the Accumulation of Wealth", teoksessa Kessler-Masson (1988).
- Mill, J.S. (1891), *Principles of Political Economy*, Routledge, Lontoo.
- Pekkarinen, J., Takala, K., Tuomala, M. ja Kontulainen, J. (1988), *Kotitalouksien varallisuuserot Suomessa 1981*, TTT-tutkimuksia.
- Takala, K. ja Tuomala, M. (1989), "Life-cycle model and the accumulation of wealth, esitelmä ESEM 1989", München.